

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie przeglądu strategii Wspólnoty w zakresie rtęci

COM(2010) 723 wersja ostateczna

(2011/C 132/14)

Sprawozdawca: **An LE NOUAIL-MARLIÈRE**

Dnia 7 grudnia 2010 r. Komisja Europejska, działając na podstawie art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, postanowiła zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie

przeglądu strategii Wspólnoty w zakresie rtęci

COM(2010) 723 wersja ostateczna.

Sekcja Rolnictwa, Rozwoju Wsi i Środowiska Naturalnego, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 28 lutego 2011 r.

Na 470. sesji plenarnej w dniach 15–16 marca 2011 r. (posiedzenie z 15 marca) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 173 do 6 – 12 osób wstrzymało się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Wnioski

Realizacja przyjętej w 2005 r. strategii w zakresie rtęci znajduje się w zaawansowanej fazie. Strategia ta przyniosła efekty w przypadku prawie wszystkich podjętych działań i będzie ona z pewnością kontynuowana i wzmocniana.

1.1 EKES popiera konkluzje Rady ⁽¹⁾ w tej sprawie, niemniej przedstawia Komisji, państwom członkowskim oraz partnerom społecznym następujące zalecenia:

- a) Duże znaczenie ma konieczność utrzymania przez UE silnej pozycji na płaszczyźnie międzynarodowej poprzez dalsze zobowiązania w zakresie zmniejszania stosowania, podaży i emisji rtęci.
- b) Ogólny cel powinien iść w parze ze znaczną redukcją emisji; odstępstwa należy przyznawać w wymagających tego sytuacjach (konkretne trudności techniczne lub finansowe), zamiast przyjmować podejście oddzielnych ograniczeń dla każdego produktu i zastosowania oraz dla każdego etapu cyklu życia rtęci.
- c) Równoległe z pracami międzyrządowego komitetu negocjacyjnego i w ramach działań prowadzonych na szczeblu międzynarodowym na mocy decyzji Rady Zarządzającej UNEP 25/5, punkt 34, trzeba kontynuować i zwiększać wsparcie na rzecz wdrażania projektów w krajach rozwijających się i w państwach przechodzących transformację.
- d) Należy zaprzestać stosowania rtęci w przemyśle chloro-alkalicznym. Dlatego Komisja do 1 stycznia 2012 r. powinna przedstawić wniosek dotyczący prawnie wiążących środków, w tym ostatecznej daty wycofania rtęci z tego sektora w jak najkrótszym terminie, lecz do 2020 r.
- e) Komitet zwraca uwagę na konieczność przyjęcia szczególnych środków w odniesieniu do emisji rtęci ze źródeł przemysłowych i wzywa Komisję do jak najszybszego zatwierdzenia konkluzji na temat najlepszej dostępnej techniki i powiązanych z nią poziomów emisji dla wszystkich procesów przemysłowych wykorzystujących rtęć, tak aby ułatwić wdrożenie niedawno przyjętej dyrektywy w sprawie zanieczyszczeń przemysłowych.
- f) Należy zbadać możliwości ograniczenia stosowania rtęci w bateriach guzikowych oraz do 1 lipca 2012 r. zaproponować ograniczenia w ich wprowadzaniu na rynek.
- g) Komitet apeluje o zbadanie do 1 lipca 2012 r. możliwości wycofania rtęci z zastosowań w stomatologii, przy jednoczesnym rozważeniu wszystkich dostępnych badań i najnowszych dokonań oraz alternatywnych rozwiązań.
- h) We wszystkich klinikach dentystycznych w UE trzeba zapewnić instalację skutecznych separatorów amalgamatu.
- i) Do 31 grudnia 2012 r. należałoby przeanalizować stosowanie rtęci w szczepionkach oraz istniejące alternatywne rozwiązania, a także zbadać, w jakim stopniu można wyeliminować rtęć z takich zastosowań, by lepiej chronić zdrowie społeczeństwa.
- j) Komitet proponuje przeprowadzenie do 31 grudnia 2012 r. pierwszego testu badającego zawartość metylortęci w rybach, a także odpowiednie uaktualnienie ogólnounijnych informacji na temat istniejących zagrożeń.

⁽¹⁾ Konkluzje Rady w sprawie przeglądu strategii Wspólnoty w zakresie rtęci przyjęte 14 marca 2011 r. (7774/11).

- k) Należy podjąć działania w celu zwiększenia świadomości i wiedzy na temat tego, iż energooszczędne lampy zawierają rtęć i że w związku z tym trzeba je przechowywać oddzielnie i z zachowaniem środków ostrożności, by nie dopuścić do uszkodzeń mechanicznych.
- l) Komitet wzywa do wspierania działań mających na celu zagwarantowanie, iż w odpadach nie będzie pozostałości rtęci.
- m) Emisje z krematoriów i małych obiektów spalania powinny zostać objęte prawodawstwem wspólnotowym.
- n) Należy podjąć odpowiednie kroki, by chronić zdrowie wszystkich pracowników mogących mieć kontakt z rtęcią.
- o) Komitet dostrzega potrzebę wdrożenia w obrębie tych ram środków związanych z potencjalnym wpływem na zatrudnienie, które łagodziłyby skutki przemian w przemyśle i stosowały się do wszystkich pracowników, bez względu na ich kwalifikacje.
- p) Należy zapewnić oddzielną zbiórkę produktów zawierających rtęć, co nie jest obecnie wymagane prawnie, jak też rozpocząć zakrojone na szeroką skalę kampanie informacyjne w celu zapoznania użytkowników i konsumentów ze specyficznymi, zmiennymi i toksycznymi cechami rtęci.

2. Wstęp

2.1 Rtęć oraz większość jej związków chemicznych uważa się za wysoce toksyczne substancje stanowiące zagrożenie dla różnorodności biologicznej, ekosystemów i zdrowia ludzi. Rtęć wykazuje również zdolność do bioakumulacji, co oznacza, że może gromadzić się w organizmach i przemieszczać w łańcuchu żywnościowym. Rtęć wyparowuje w temperaturze pokojowej i może przekształcić się w metylortęć, która jest jej najczęstszą, lecz także najbardziej toksyczną formą. Rtęć jest odpornym pierwiastkiem mającym zdolność do przenoszenia się na znaczne odległości w wodzie, glebie i powietrzu bądź w organizmach⁽²⁾.

2.2 Źródłem emisji rtęci powodowanych przez człowieka są różne zastosowania tego pierwiastka, np. w produktach czy procesach produkcyjnych, oraz emisje do atmosfery i przypadkowe uwolnienia. Najwięcej rtęci zużywają zakłady przemysłu chloro-alkalicznego, przemysł polimerów i wytwórcy amalgamatu dentystycznego (łącznie 86 % wielkości rocznych).

2.3 Emisje rtęci do powietrza z elektrowni ciepłych i innych obiektów spalania, zwłaszcza obiektów spalania węgla, stanowią ponad 50 % całkowitych emisji rtęci⁽³⁾ ze źródeł przemysłowych.

⁽²⁾ UNEP Chemicals, Global Mercury Assessment, grudzień 2002–2010.
⁽³⁾ <http://prtr.ec.europa.eu/PollutantReleases.aspx>.

Potencjalne źródła emisji powodowanych przez człowieka

- a) Wykorzystanie w takich produktach jak:
- urządzenia pomiarowe,
 - amalgamat dentystyczny,
 - lampy fluorescencyjne stosowane w oświetleniu, żarówki energooszczędne,
 - akumulatory,
 - przełączniki,
 - szczepionki (tiomersal lub thimerosal).
- b) Wykorzystanie w procesach produkcji:
- katalizator polimerów i poliuretanu,
 - przemysł chloro-alkaliczny,
 - sektor górnictwa złota.
- c) Emisje do atmosfery:
- elektrownie (węglowe),
 - krematoria (połknięcie rtęci i amalgamat dentystyczny),
 - odpady nie poddane recyklingowi i odpady spalane (zawierające rtęć).
- d) Przypadkowe uwalnianie się rtęci:
- wycieki przemysłowe (przetwórstwo, magazynowanie itp.).

3. Uwagi ogólne

3.1 Program Narodów Zjednoczonych ds. Ochrony Środowiska (UNEP) w 2001 r. zlecił ogólnoswiatowe badanie na temat obecności i wpływu rtęci. Stwierdzono w nim, że dowody na wysoce szkodliwy wpływ tego pierwiastka w pełni uzasadniają podjęcie działań na skalę międzynarodową⁽⁴⁾. W lutym 2009 r. przedstawiciele rządów z całego świata zdecydowali na posiedzeniu Rady Zarządzającej UNEP, iż do 2013 r. opracowany zostanie prawnie wiążący instrument dotyczący rtęci.

3.2 W grudniu 2002 r. Komisja przedstawiła Radzie raport na temat rtęci produkowanej przez przemysł chloro-alkaliczny. Następnie Rada zwróciła się Komisji o dokładniejsze przyjrzenie się tej kwestii i przygotowanie „spójnej strategii wraz ze środkami mającymi na celu ochronę ludzkiego zdrowia oraz środowiska przed uwalnianiem się rtęci w ramach podejścia cyklu życia, biorąc pod uwagę produkcję, wykorzystanie, utylizację oraz emisje”.

⁽⁴⁾ UNEP Chemicals, Global Mercury Assessment, grudzień 2002.

3.3 Na tej podstawie 28 stycznia 2005 r. Komisja przyjęła strategię Wspólnoty w zakresie rtęci. Kluczowym jej celem jest obniżenie poziomów rtęci w środowisku oraz stopnia narażenia ludzi na kontakt z rtęcią, w szczególności z metylortęcią odkładającą się w rybach⁽⁵⁾.

3.4 Strategia ta dzieli się na sześć głównych elementów (oraz 20 priorytetowych działań), których celem jest:

- redukcja emisji rtęci;
- zmniejszenie ilości rtęci wprowadzanej do obiegu przez społeczeństwo, poprzez zmniejszenie podaży i popytu;
- rozwiązanie długoterminowego problemu nadwyżek i zasobów rtęci (w użytkowanych lub przechowywanych produktach);
- ochrona przed narażeniem na kontakt z rtęcią;
- zwiększenie świadomości problemu rtęci oraz jego rozwiązań;
- wspieranie i promowanie międzynarodowych działań w zakresie rtęci.

3.5 W strategii zawarto ocenę wpływu i klauzulę weryfikacji strategii w 2010 r. Dnia 7 grudnia 2010 r. Komisja przekazała Radzie i Parlamentowi omawiany w niniejszym dokumencie przegląd strategii Wspólnoty w zakresie rtęci.

3.6 Jednocześnie Europejska Agencja Chemikaliów zgłosiła propozycje ograniczenia stosowania urządzeń pomiarowych zawierających rtęć i przeznaczonych do użytku profesjonalnego lub przemysłowego⁽⁶⁾, zgodnie z klauzulą przeglądu rozporządzenia REACH. W dniu 24 września 2010 r. odbyło się publiczne wysłuchanie. Opinie odpowiednich komitetów naukowych w ramach REACH powinny zostać przedłożone Komisji we wrześniu 2011 r.

3.7 W dwóch opiniach EKES-u na ten temat poparto zaangażowanie Komisji na rzecz ograniczenia produkcji i zużycia rtęci w UE i na świecie oraz zapewnienia bezpiecznych metod jej składowania, jak też całkowitego wyeliminowania rtęci z niektórych urządzeń pomiarowych⁽⁷⁾.

3.8 W opiniach Komitet wzywał Komisję do „możliwie jak najszybszego wdrożenia pozostałych elementów strategii w zakresie rtęci i do opracowania środków na rzecz dalszego ograniczenia stosowania rtęci w procesach produkcyjnych i produktach na obszarze Europy oraz zapewnienia, że rtęć obecna w strumieniach odpadów będzie usuwana

w bezpieczny sposób”. Jednocześnie trzeba zapewnić, że użytkownicy korzystający z urządzeń pomiarowych z rtęcią do celów zawodowych i przemysłowych będą zobowiązani do zapobiegania uwolnieniu się rtęci do środowiska.

3.9 Dogłębna ocena przeprowadzona w 2010 r.⁽⁸⁾ oraz dokumenty uzupełniające przedłożone przez różne zainteresowane strony⁽⁹⁾ pozwoliły dostrzec rzeczywisty postęp w zakresie wdrażania strategii Wspólnoty w zakresie rtęci oraz znaczący wkład UE w propagowanie międzynarodowych inicjatyw i negocjacji w celu opracowania prawnie wiążącego instrumentu dotyczącego rtęci w ramach UNEP.

4. Uwagi szczegółowe

4.1 W strategii Wspólnoty w zakresie rtęci wykorzystano szereg ogólniejszych instrumentów (zwłaszcza RoHS⁽¹⁰⁾, REACH, ramową dyrektywę wodną i dyrektywę IPCC), w niektórych przypadkach dostosowując je do celu zmniejszenia ilości rtęci w całej UE:

- dokumenty referencyjne dotyczące najlepszej dostępnej techniki (BAT – BREF) oraz przyjęcie nowej dyrektywy w sprawie zanieczyszczeń przemysłowych (dyrektywa IED) umożliwiły aktualizację i przegląd siedmiu dyrektyw, w tym dyrektywy IPCC, zwiększając rolę najlepszej dostępnej techniki (ich przestrzeganie będzie obowiązkowe od 2012 r. w odniesieniu do nowych instalacji i od 2016 r. dla obecnych instalacji);
- na mocy dyrektywy 2006/66/WE w sprawie baterii i akumulatorów oraz zużytych baterii i akumulatorów znacząco obniżono – w porównaniu do poprzedniej dyrektywy z 1991 r. – maksymalny dopuszczalny poziom zawartości rtęci.

4.2 W ramach realizacji tej strategii opracowano również narzędzia i zasady, które uczyniły z Unii Europejskiej lidera w zakresie ograniczenia ilości rtęci:

- Zakaz wywozu rtęci metalicznej, niektórych związków i mieszanin rtęci oraz wymóg bezpiecznego składowania rtęci metalicznej (rozporządzenie (WE) nr 1102/2008 z dnia 22 października 2008 r.), które wejdą w życie w marcu 2011 r.
- Dyrektywa dotycząca ograniczeń w zakresie wprowadzania do obrotu niektórych urządzeń pomiarowych zawierających rtęć (urządzeń tych nie można wprowadzać do obrotu do chwili przyznania odstępstwa, co dotyczy głównie porozymetrów), przyjęta 25 września 2007 r., stanowiąca załącznik XVII do rozporządzenia REACH (pkt 18 a). Trwa obecnie proces rozszerzania zakazu na stosowanie do celów profesjonalnych (przemysłowych, medycznych itp.).

⁽⁸⁾ <http://mercury.biois.com> (s. 74).

⁽⁹⁾ ZMWG (grupa robocza „Zero rtęci”) www.zeromercury.org/ EEB (Europejskie Biuro Ochrony Środowiska) www.eeb.org.

⁽¹⁰⁾ Dyrektywa 2002/95/WE w sprawie ograniczenia stosowania niektórych niebezpiecznych substancji w sprzęcie elektrycznym i elektronicznym.

⁽⁵⁾ COM(2005) 20 końcowy.

⁽⁶⁾ Europejska Agencja Chemikaliów, załącznik XV sprawozdania na temat ograniczeń, czerwiec 2010.

⁽⁷⁾ Dz.U. C 168 z 20.7.2007, s. 44; Dz.U. C 318 z 23.12.2006, s. 115.

Wreszcie stowarzyszenie Euro Chlor pracuje obecnie nad stopniowym wycofywaniem użycia rtęci z przemysłu chloro-alkalicznego do 2020 r. na podstawie dobrowolnego porozumienia.

4.3 EKES podkreśla, że w chwili dokonywania przeglądu rozporządzenia (WE) nr 1102/2008 istotne jest objęcie zakazem wywozu również innych związków rtęci i produktów ją zawierających, a także bezpieczne składowanie rtęci metalicznej i/lub stałej.

4.4 EKES zwraca uwagę na następujące kwestie:

— W badaniu przeprowadzonym przez ekspertów BIO-IS z DG ENV w 2010 r. ⁽¹⁾ zaproponowano, by kluczowym celem była „ochrona zdrowia ludzkiego i środowiska przed kontaktem z rtęcią i jej związkami poprzez ograniczenie do minimum ich uwalniania, a tam, gdzie to możliwe, ostateczne wyeliminowanie spowodowanego przez człowieka uwalniania rtęci do powietrza, wody i gleby”.

— Ponadto istnieje obecnie możliwość poczynienia dalszych postępów w realizacji ogólnego celu ograniczenia wykorzystania rtęci, gdyż w większości przypadków dostępne są teraz alternatywne produkty i zastosowania bezrtęciowe (ekonomicznie opłacalne), a większość przedsiębiorstw wytwarzających produkty zawierające rtęć wytwarza również alternatywne produkty, co umożliwia:

— zmniejszenie społeczno-gospodarczego wpływu znacznego ograniczenia użycia rtęci (jeżeli chodzi o zatrudnienie);

— wzmocnienie pozycji UE na płaszczyźnie innowacji i gospodarki (postęp technologiczny);

— ugruntowanie pozycji UE w dyskusji na szczeblu międzynarodowym i światowym, w tym na Konferencji Narodów Zjednoczonych w 2012 roku w sprawie Zrównoważonego Rozwoju (RIO+20), a także poprzez inicjatywę Komisji Europejskiej dotyczącą wymiaru zewnętrznego europejskiej polityki ochrony środowiska.

Bruksela, 15 marca 2011 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Staffan NILSSON

⁽¹⁾ <http://mercury.biois.com> (s.74).